

Богдан Данилишин
доктор екон. наук,
академік НАН України,
Голова Ради
Національного банку України

«Своїм головним завданнями вважаю зростання ролі вітчизняної науки»

ВИБОРЧА ПРОГРАМА КАНДИДАТА У ПРЕЗИДЕНТИ НАН УКРАЇНИ АКАДЕМІКА Б.М. ДАНИЛИШИНА

Шановні колеги!

Все моє становлення як вченого тісно пов'язане з Національною академією наук України, і саме їй я зобов'язаний своїми подальшими поступами як Міністр економіки України, Голова Ради Національного банку України, професор ряду провідних університетів Європи.

Мені не байдуже, як буде розвиватись НАН України в майбутньому. Вона дала мені шлях в життя – і я зроблю все, щоб шлях Національної академії наук України був ефективним і захоплюючим. Не зважаючи на молодий вік, я маю державницьку позицію і достатній рівень знань, щоб забезпечити для НАН України наукове лідерство як у державі, так і в світі.

Своїм головним завданням на посаді Президента НАН України я вважаю втілення в життя «Концепції розвитку Національної академії наук України», яка покликана «сприяти зростанню ролі вітчизняної науки як важливого чинника модернізації країни, збільшенню внеску Національної академії наук у забезпечення ефективного економічного і соціального розвитку України, її обороноздатності та національної безпеки». Моя виборча програма складена на основі багаторічного досвіду моєї роботи в Академії та спілкування з колегами-вченими, членами НАН України, яким не байдужа її доля в контексті розвитку всієї наукової сфери як складової держави.*

«НАНУ-ТЕХНОЛОГІЯ» РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Українське суспільство та питання трансформації НАН України

Нині незворотно відбувається процес трансформації від суспільства, що базується на індустріально-ринковій економіці, до інформаційно-мережевого суспільства, яке має у своїй основі суттєво відмінні закономірності розвитку. Цей процес має суперечливий характер, породжує різноманітні технологічні та соціально-економічні диспропорції, політико-правові й ідеологічні протистояння, конфлікти і навіть війни. У цих умовах тільки наука в усіх своїх складових природничого, технологічного, економічного, соціального і гуманітарного знання може забезпечи-

ти виважений підхід до вирішення актуальних проблем розвитку суспільства.

В Україні історично склалася система, в якій Академія наук відіграє провідну роль у науковому забезпеченні технологічного прогресу і суспільного розвитку. Тому реформування Академії не може відбутися як ізольований від суспільства процес. Нині Академія, як і суспільство в цілому, знаходиться у кризовому стані. Це відбулося внаслідок рішень, які не відповідали історичним викликам, спиралися не на наукові підходи, а на політичну доцільність. Ігнорування науки було і є одним із найважливіших чинників спадної економічної і суспільної динаміки розвитку України.

* Від редколегії. Виступ кандидата в Президенти НАН України, академіка НАН України *Богдана Михайловича Данилишина* не відбувся з деяких причин на засіданні Ініціативної академічної групи «Наука та інновація».

Для повноти розгляду позицій всіх претендентів на посаду Президента НАН України щодо стану наукової сфери в Україні і розвитку академічної науки зокрема, редколегія журналу вважає своїм обов'язком познайомити читачів із виборчою програмою Б.М. Данилишина (див. детальніше <http://files.nas.gov.ua/text/programs/2020-02DanylyshynBM.pdf>)

На сьогодні склалася ситуація, яка характеризується негативними тенденціями:

- деіндустріалізація країни суттєво знизила попит на науково-технічні розробки і наукову продукцію загалом;
- промислові підприємства, які ще існують, внаслідок нестабільності ситуації здебільшого не орієнтовані на довгострокове капіталовкладення і науково-технічний прогрес;
- відсутність адекватного стану країни і науково обґрунтованої стратегії розвитку економіки не дає можливості сконцентрувати зусилля на вирішенні пріоритетних завдань, що дозволило б вивести країну на траєкторію сталого розвитку;
- сліпе копіювання й утворення в усіх сферах інститутів, правил і норм, що сформульовані зовсім в інших обставинах і є неадекватними умовам України, приводить до формування деструктивних тенденцій;
- зниження освітнього і наукового потенціалу країни через суперечливі процеси в навчанні та вихованні молоді;
- відсутність з боку влади системної підтримки науки, її постійне недофінансування руйнують саму основу науково-технічного прогресу і посилюють ризики повної деградації;
- застійні процеси в НАН України, яка не змогла перебудувати свою діяльність відповідно до вимог часу, ведуть до поступової втрати її суспільного значення і авторитету.

Взаємодія Академії з державою, реальним сектором і освітою

У ситуації, що склалася, першочерговим завданням є відновлення ролі НАН України у вирішенні завдань науково-технічного і соціально-економічного прогресу на основі досягнення суспільного консенсусу між владою, науковою спільнотою, бізнесом і громадянським суспільством щодо необхідності:

- забезпечення владою належних фінансово-інституційних умов виконання Академією наук своїх функцій;
- реструктуризації академічної системи організації науки відповідно до сучасних вимог і завдань;
- створення ефективних організаційних форм співпраці академічної науки з університетською і бізнесом;
- підвищення суспільного авторитету науки та статусу вченого.

Українська наука, фундаментальне і прикладне ядро якої зосереджене саме в НАН України, повинна стати основою національного економічного розвитку, забезпечення вітчизняного виробництва власними матеріалами й технологіями, кадрового поповнення органів державної влади.

Для цього потрібно домогтися вирішення таких завдань:

- включення НАН України до системи державного управління наукою;
- повноцінна реалізація визначених законом прогнозно-експертних повноважень Академії у сфері державної політики;
- забезпечення представництва НАН України на засіданнях Кабінету Міністрів України, в роботі колегій і робочих груп органів державної влади та місцевого самоврядування тощо;

- законодаве закріплення обов'язку органів влади, місцевого самоврядування, організацій та підприємств реагувати на подані Академією аналітичні матеріали та експертні висновки з наданням відповіді про результати їх розгляду;

- забезпечення законодавчо визначеного рівня фінансування науки та оплати праці вчених.

Учені та установи НАН України повинні задовольняти запити влади та бізнесу у вигляді закінченого продукту – випробуваних, ефективних і готових до впровадження у виробництво рішень та розробок. Реалізація наукових розробок повинна отримувати нормативно-правове втілення, так само, як і законотворчий процес – належне наукове обґрунтування.

Розв'язання цих завдань можна забезпечити на базі великих науково-технічних проектів, реалізація яких під егідою НАН України повинна стати спільною метою всього суспільства. Це:

- реіндустріалізація економіки та її інфраструктури на основі поєднання стратегій відновлення та індустрії четвертого технологічного рівня;
- розвиток людського капіталу та вирішення базових проблем забезпечення життєдіяльності громадян (раціональне харчування, житло, охорона здоров'я);
- забезпечення раціонального природокористування, розв'язання екологічних проблем і досягнення сталого розвитку.

Академія наук повинна стати ініціатором, активним провідником і головним експертом змін, які відповідають її ролі та статусу. Для вирішення поставлених перед академічною наукою завдань доцільно:

- створити при Кабінеті Міністрів України Фонд розвитку науки, формуючи його за рахунок рентного податку на монополії сировинно-експортного профілю; кошти Фонду мають спрямовувати на матеріально-технічне забезпечення пріоритетних наукових досліджень;
- створити механізм координації академічної й університетської науки, для чого стимулювати створення навчально-наукових комплексів у складі інститутів Академії та університетів, у яких академічний інститут відповідає за дослідження, а університет – за навчальний процес;
- створити в Академії спеціалізований підрозділ, який тісно співпрацюватиме з урядом, промислово-фінансовими структурами та бізнесом для комерціалізації наукових розробок.

Організаційні та фінансові аспекти трансформації Академії

Необхідно оптимізувати структуру Академії задля усунення дублювання функцій і напрямів діяльності окремими підрозділами апарату, установами при Президії НАН України та інститутами НАН України, удосконалення й посилення внутрішнього контролю і аудиту для економічного та ефективного використання бюджетних коштів, землі й майна Академії, наведення елементарного порядку в документальному оформленні останніх.

Слід також оптимізувати розподіл фінансів (який зараз здійснюється виходячи з чисельності) та структуру фінансування Академії.

Для цього необхідні такі заходи:

- запровадження міжнародно визнаних критеріїв і стандартів організації та фінансування наукових досліджень;
- забезпечення відкритості експертної оцінки науково-дослідних робіт та їх фінансування;
- недопущення необґрунтованого збільшення фінансування окремих підрозділів і установ та утримання окремих оплачуваних керівних посад;
- оптимізація накладних витрат, пов'язаних із утриманням апарату як у Президії НАН України, так і в наукових установах;
- скорочення витрат на утримання автотранспорту для керівництва тощо.

Ефективність, економію витрат і прозорість розподілу коштів може забезпечити переведення установ Академії на централізоване обслуговування з господарських, фінансових, кадрових і IT-питаннях з одночасною оптимізацією роботи численних інформаційних систем і веб-сайтів.

Зміцнення кадрового потенціалу, сприяння розвитку наукової молоді та розв'язання соціальних питань

Одним із найважливіших стратегічних завдань є зміцнення кадрового потенціалу НАН України, розвиток її провідних наукових шкіл, залучення до Академії талановитої молоді. Слід створити привабливі умови для того, щоб молодь закріплювалася в системі НАН України, щоб робити наукову кар'єру в Академії та одночасно зміцнювати її було вигідніше, ніж працювати за кордоном чи в комерційних структурах.

Можливі напрямки вирішення цієї проблеми:

- співпраця із закладами вищої освіти у створенні спільних творчих колективів для проведення досліджень і використання новітнього обладнання, а також у підготовці фахівців, бажаючих надалі працювати в науці;
- створення гнучких дослідницьких структур, цільових творчих колективів проблемного чи проектного спрямування під науковим керівництвом молодих учених;
- підвищення рівня оплати праці, збільшення кількості стипендій для молодих учених.
- розв'язання соціальних питань, житлової проблеми (яка добре відома мені як колишньому мешканцеві академічного гуртожитку), забезпечення прозорої процедури надання службового житла.

Інформаційна підтримка, міжнародна інтеграція та оцінювання діяльності НАН України

Важливим аспектом вважаю інформування суспільства про діяльність НАН України.

Потрібен потужний інформаційний інтерактивний медіа-канал для оприлюднення думки Академії щодо актуальних проблем суспільного розвитку.

Доцільно започаткувати під егідою НАН України регулярні міжнародні форуми для обговорення наукових проблем і трендів, пропаганди вітчизняних інноваційних досягнень та залучення інвестицій. Можливо, слід здійс-

нювати це на базі щорічних загальних зборів НАН України, перетворивши їх таким чином із заходу «для власного споживання» на захід, цікавий вітчизняній і світовій спільноті.

Академії слід використовувати широкі можливості міжнародної інтеграції, розробляти та реалізовувати програму співробітництва зі світовим науковим співтовариством на взаємовигідній основі. Потрібно сприяти створенню за участю Академії вітчизняної авторитетної бази наукового цитування з умовною назвою «Вернадський» як функціональної публікаційної платформи, інтегрованої у світовий дослідницький простір.

Відомо, що вчені НАН України, причетні до наукових відкриттів світового рівня, є співавторами високорейтингових міжнародних дослідницьких проектів, публікацій і заходів. Тому потрібно забезпечити оцінку ефективності досліджень, не підмінюючи раціональну організацію бюрократією, а науку – наукометрією.

Необхідно домагатися вдосконалення законодавства і вимог МОН України щодо атестації та рейтингування наукових досягнень вчених, забезпечивши адекватну оцінку наукових результатів з урахуванням специфіки природничих, суспільних і гуманітарних наук та раціональне поєднання вітчизняної системи оцінювання з міжнародним досвідом.

* * *

Отже, загальна схема реформування Академії, на мою думку, виглядає так: інвентаризація напрямів діяльності, кадрів, інфраструктури, майна та вироблення сучасної оптимізованої структури з урахуванням світових трендів і завдань соціально-економічного розвитку України.

Академія повинна зробити це сама, не чекаючи, поки це зроблять за неї з далеко не кращими, як ми самі розуміємо, наслідками.

Академік **Мирослав Попович** у своєму інтерв'ю якось сказав: «*Нація не може називатися носієм культури, якщо вона не генерує таких абстракцій, як математика, велика музика, філософія... І у нас усе це є*». Тому наука і сучасні технології мають бути драйверами економічного піднесення нашої держави, а модернізована Академія повинна стати такою собі *НАНУ-технологією* для сталого інноваційного розвитку всієї України, тим шевченківським «*апостолом правди і науки*», який виведе Україну на шлях процвітання і дозволить їй посісти належне місце серед економічно розвинених країн світу. ■